

Oligrşik Dini Yapının Eleştirisi Olarak Kur'an'da Din Adamları Tiplenleri

Typecastings of the clergymen in Quran as a critic of oligarchic religious structure

Mahmut KÖKVER*

Özet

Din adamlığının oluşumundaki tarihsel sürece bakıldığı zaman görülecektir ki, özellikle Yahudi ve Hıristiyan olmuş toplumlarda, kendilerini ayrıcalıklı gören bir zümre ortaya çıkmıştır. Bu zümrenin ortaya çıkmasında bu toplumların kendi bilginlerini kutsamaları, Allah ile aralarında araçlar olduğunu düşünmeleri gibi birden çok faktör etkili olmuştur. Kur'an'ı Kerim'de de bu bağlamda din adamlarına pek çok yerde değinilmiş ve kendilerini ayrıcalıklı gören din adamlarına yönelik pek çok eleştiri getirilmiştir. Bu konuda Kur'an'ın bize sunduğu tarihsel veriler ve öneriler mutlak önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Oligrşi, Din Adamları, Kuran'ı Kerim, Sosyoloji

Abstract

When we look at the historical process of occurring of cloth concept, it can be seen that in especially Christian and Jewish societies, a self-superior community segment has emerged. In the emerging of such segments, people's blessing their scholars and thinking that there must be a mediator nereden them and Allah has been effective. In the Quran, because of such factors, self-superior clergymen are mentioned and criticised many times. About this subject, the historical data and suggestions that Quran presents us are of absolute importance.

Keywords: Oligarchy, clergymen, Quran, sociology

Giriş

Gerek çağdaş Batı Hıristiyan düşüncesinde olsun, gerekse İslam düşüncesinde olsun, bilim tarihinde din-bilim ilişkisi konusunda dört ana yaklaşım tarzı görülmektedir. Bunlar; “çatışma”, “İslamileşme” (dinselleşme), “ayrışma” ve “uyuşmadır”. Biz burada doğrudan doğruya bu yaklaşımlara girmeyeceğiz, fakat ele alacağımız meselenin, bu yaklaşımlarla bir şekilde ilişkili olduğunu vurgulamamız gerekir. Kur'an ile bilimsel olgular ve kavramlar arasında bağlantı kurarken gözden kaçırılmaması gereken bazı önemli hususların olduğunu ve bunlara uyulması gerektiğini belirtmekte fayda görmekteyiz: Birincisi, Kur'an ile bilim konu, amaç ve yöntem itibarıyla iyi bilinmeli ve bunlar kesinlikle birbirine karıştırılmamalıdır. İkincisi, bilimsel açıklamaların nihai açıklamalar olmadığı-

---

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, AND Center Araştırmacı Asistanı, mahmut_kkver@hotmail.com

nın, daima değişime ve gelişmeye müsait olduğunun, dinin ise özü itibarıyla değişmediğinin bilinmesi gerekir. Üçüncüsü, dini ya da Kur'anî ifadeleri, bilimsel ifadeler gibi görmemek gerekir. Burada din dili ve bilim dilinin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Din dilinin amacı, olguları bilimin tasvir ettiği gibi tasvir etmek değildir; din, insanı başka bir âleme götürmek için sembolik bir dil kullanırken, bilim deskriptif (tanımlayıcı) bir dil kullanır. Bu ölçütler doğrultusunda Kur'an-bilim ilişkisinin olabilirliğinden bahsetmek meşru ve makul bir tutum olsa gerektir. Dolayısıyla bu tür konularda yazarken ve konuşurken çok temkinli ve duyarlı olmak gerekmektedir (Efil, 2004, s. 31).

Toplum, insan ilişkilerinin bir sonucu olarak telakki edilmiştir. Bu nedenle toplumun varlığı insanın var olmasına bağlıdır. Toplumun temel parçası insandır. Toplumdan bağımsız bir insan düşünülemez gibi, insandan bağımsız bir toplum düşünmek de mümkün değildir (Dönmezer, 1999, s. 42). İnsanlar zaman içinde çoğalmış, çeşitli ihtiyaç ve zorunluluklardan dolayı da grup haline gelmişlerdir (Güngör, 2007, s. 178). İnsanları toplum etkilerken toplumları da insanlar etkiler. Dolayısıyla insan ve toplum karşılıklı etkileşim içerisinde olduklarıdır.

İbn-i Haldun, insan cinsinin toplu olarak hayatlarını sürdürmelerini, Allah'ın iradesinin gerçekleşmesi olarak görür. Çünkü Allah'ın halifesi olan insan, âlemi mamur edecektir ve bunun için de toplu olarak birlikte yaşamak durumundadır (Sezen, 1994, s. 54). Kur'an-ı Kerim'de Hucurat, 49: 13'te Allah'ın insanı topluluklar halinde yarattığını ve bir anlamda da insanı topluluklar halinde yaşamaya mecbur ettiğini bildiriyor. İnsanın bir toplum içinde olmaksızın hayatını sürdürmesi pek mümkün görünmemektedir (Arslan, 1997, s. 98).

Tarihin ve insanın yaşadığı ve yeryüzünde egemenlik kurduğu en eski dönemlere ait elimizdeki bütün veriler, insanın her zaman toplum halinde yaşadığını ortaya koymaktadır. Allah, insanın en eski çağlarda sade yapıları bir tek ümmet olduğunu, aralarında bir ayrışmanın bulunmadığını, ayrışmaların, zamanla ortaya çıktığını bildirmektedir. Allah, anlaşmazlıkları gidermek, insanları toplumsal bütünlüğe yöneltmek ve bu bütünlüğü, yasalalarıyla koruma altına almak için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. İslam dini, yapısını hiç şüphesiz ve açık bir biçimde toplum temeli üzerine kuran ve hiçbir zaman toplum faktörünü göz ardı etmeyen bir dindir (Bilgiz, 2012, s. 692).

İbn-i Haldun gibi çoğu ilim adamlarınca toplumlar canlı organizmalara benzetilir. Toplumlar Allah'ın belirlemiş olduğu toplumsal yasaya göre doğar, gelişir, geriler ve yok olurlar (Güngör, 2017). Nitekim A'raf, 7:34'te "Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler." şeklinde bildirilmiştir.

Kur'an toplumların tarihsel olarak yaşamış oldukları çeşitli süreçleri genellikle kısalar içerisinde ele alır. İnsanları bu yolla düşündürmek ve ibret almalarını sağlamak amacıyla bu tarihsel örnek olaylar değişen zaman ve sosyal yapılara rağmen değişmeyen ilahi hedefleri göstermektedir (Şimşek, 1993, s. 71).

İçerik açısından çok zengin olan Kur'an birçok konuya değinmiştir. Başta tevhit olmak üzere nübüvvet, ahiret ve ibadet gibi konular, Kur'an'ın üzerine vurgu yaptığı ana konulardır. Kur'an'da üzerinde durulan bu önemli konulardan bir tanesi de "din adamlarıdır." Bu bağlamda Kuran toplumsal aktörlerin farklı tavır ve ilişkilerine dikkat çekmiştir.

Bunlar:

- **Gelenekler (Atalar Dini):** Bunu A'raf, 7: 70, Hud, 11:62, Maide, 5: 104. ayetlerinde görmekteyiz.
- **Din adamı ve ruhbanlık:** Hadid, 57: 27. ayeti bu konuya işaret etmektedir.
- **Cehalet:** A'raf, 7: 138. ayeti örnek verilebilir.
- **Tağut:** Bakara, 2: 256. ayetinde bu konuya işaret edilmektedir.
- **Liderler:** Bu konuyu da İsrâ, 17: 16, A'raf, 7: 38, Sad, 38: 59, gibi pek çok ayeti kerimelerde bu konuyu görmekteyiz (Radyo Vakit, 2017).

Çalışmada din adamlarından kastımız, mensup olduğu dinin kurallarını öğrenen, anlatan, ayinleri ve ibadetleri yönetmeyi vazife edinen, kendilerini özel konuma getiren kişilerdir. Dinlerin tarihi seyri din adamlarının konum ve fonksiyonlarıyla oldukça yakın bir ilişki içerisindedir. Çünkü onlar dini geleneğin oluşmasının öncüleridir (Mülayim, 2016, s.15).

Bu çalışmadaki problem; Sosyolojik açıdan oligarşik dini yapının eleştirisi bağlamında Kur'an'da din adamları tiplmelerini ele almaktır.

Çalışmadaki amaç ise, sadece sosyolojinin penceresinden Kur'an'a bakmak değil aynı zamanda Kur'an'ın penceresinden toplumsal yapıyı anlamaya çalışmaktır. Bunun için modern bilimin paradigmalardan olan oligarşik yapıyı Kur'an'daki özellikle Yahudi ve Hıristiyan kıssalarından hareketle, tipik din adamları örnekleriyle ele almaya çalışacağız.

Biz bu çalışmada; tarihsel dokümantasyon tekniğini kullandık. Bu teknikle çalışırken, kavramımızın sosyolojik boyutlarını anlamak için sosyoloji kitaplarına, sosyoloji sözlüklerine müracaat ettik. Aynı zamanda Kur'anî boyutuna bakarken de Kur'an'ı Kerim'in daha çok meallerine başvurmakla birlikte, anlaşılmayacağını düşündüğümüz noktalarda değişik tefsirlere bakarak konuyu ele almaya çalıştık.

Oligarşi

Klasik Aristoteles tipolojisine göre oligarşi, kendi çıkarları doğrultusunda icra ettikleri, birkaç kişi tarafından yönetilen bir sistemdir (Turner, 2006, s. 422). Bir başka ifadeyle siyasal gücün birkaç kişilik bir grubun elinde toplandığı yönetim, aristokrasinin daralmış biçimi, takım erki (Türk Dil Kurumu) gibi de tanımlanmaktadır.

Bir avuç kişinin hâkimiyetine dayalı olan herhangi bir yönetim biçimi, örneğin; kendi kurallarını kendileri koyan bir elitin, toplumun büyük kısmı üzerinde tahakküm kurması (Marshall, 1999, s.541), şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Sosyolojik olarak oligarşi, belli bir zümrenin halkı yönetmesi demektir (Giddens, 2012, s. 692).

Oligarşik dini yapı

Oligarşi siyasi ve politik kudretin, birkaç kişilik bir zümrenin elinde bulundurduğu yönetim, aristokrasinin dar bir biçimidir. Belirli ve az sayıda bireyin, bir ülkenin veya kuruluşun yönetimini tekellerinde tutup, egemenlik sağlamaları durumudur. Olumsuz bir anlam ihtiva etmekte olup, siyasi ve sosyal hakların sınırlandırıldığı, kamu gücünün belli bir azınlık lehine adaletsizce kullanıldığı idareler oligarşik idarelerdir (Türkçe Bilgi 2017).

Oligarşiye dinler alanında baktığımızda özellikle Yahudi ve Hıristiyan dünyasında ve kısmen İslam dünyasında Şii din adamları örneğinde oligarşinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Özellikle bu dinlerde oluşan ruhbanlık sınıfı oligarşik bir yapıya zemin teşkil eder. Kur'anî bağlama bakıldığında İslam'da böyle bir ruhbanlık sınıfının olmadığı görülürse de Şii dünyada yer bulan Ayetullah geleneği kısmen ruhbanlığı çağrıştırır özellikler barındırmaktadır (Güngör, 2017).

Din adamı

Din Adamı, mensup olduğu dinin kurallarını öğrenen, anlatan, ayinleri ve ibadetleri yönetmeyi vazife edinen, kendilerini özel bir konumda gören kişilerdir (Mülayim, 2016, s.16). Din adamı, fiziki dünya ile metafizik dünya arasında, sınırda duran aracı konumdadır. Dini ayinleri yönetir ve tanrılarla iletişim kurar ve birtakım tabiatüstü kuvvetlerden de istifade etmeye çalışır (Landtman,1980, s. 10, 228). Din adamı, kutsal metinleri ve ilahi iradeyi yorumlayan kimsedir (Wach, 1995, s. 434).

İslam dininde din adamları konusunda bazı tartışmalar vardır. Bu konudaki tartışmanın temelinde özellikle İslam'da din adamı sınıfı var mıdır? Yok mudur? Şeklinde tezahür etmiştir. Kur'an bağlamında İslam dininde Yahudi ve Hıristiyanlarda olduğu gibi tabakalaşmış bir din adamı sınıfı yoktur. Ancak Şii Mezhebinde durum biraz farklıdır. Genel İslâm geleneğinde âlim vardır. Âlim din eğiticisi ve öğreticisidir; evlenir, aile kurar, halktan ayrı bir sınıf teşkil etmez. Allah Resulü (s.a.) hayatta iken O'nun emri ile din eğitimi başlamış, bilenler bilmeyenlere öğretmişlerdir. Bu bilen ve eğiten kimselerin unvanı önce okuyanlar manasında “kurra”, bilenler manasında “ulema”, dini anlayanlar ve anlatanlar manasında “fukahâ”, Müslümanların dinî meselelerini delillerinden çıkarıp açıklayanlar manasında “müctehid” olmuş, sonra da her Müslüman topluluk kendi lügatinde bu manayı ifade eden kelimeler ortaya koymuşlardır. Müslüman Türklerin bu minvalde ortaya atmış oldukları kelimelerden biri de “hoca”dır.

İslam'da hocalar ruhban değildir, İslam'ın şeriatı vardır; şeriat sadece hocaların değil, İslâm'a tüm gönül verenlerin Allah ile inanç ve ibadet ilişkilerini düzenlediği kadar insanların birbirleri ile kişisel ve toplumsal ilişkilerini de düzenlemekte, kaide ve esaslara bağlamaktadır; bu düzenleme, ilke, kaide ve esasların bütününe “şeriat” ismi verilmektedir.

İslam, insanları kan, kavim, cinsiyet, ekonomik durum ve dini yetkinlik bakımından çeşitli sınıflara ayırmıyor; tabii farklılıkları fırsat, mükâfat ve ceza bakımından peşin bir imkân, sonradan elde edilen farklılıkları da değişmez ve başkaları tarafından elde edilemez birer ayrıcalık nedeni olarak değerlendirmiyor. Durum böyle olunca da, diğer müminlerden, dini ödevleri ve yetkileri bakımından farklı bir “din adamı” sınıfına yer vermiyor. İslam'da âlim ve cahil, iyi ve kötü gibi bireyler vardır; bunların tamamı insan iradesini aşan bir dayatma neticesinde oluşmamıştır; insanın iradesine ve sarf ettiği çabasına bağlıdır. Herhangi bir alanda yetkin ve âlim olan kişi, o alanda başkalarından farklı yetkililik ve ehliyete sahip olur; ancak bu kapı herkese açıktır (Karaman, 2016).

İslam'da dinle bağlantısı olmayan bir kulvarın veya mesleğin varlığından söz edilmediği için, klasik İslam âlimleri tarafından din adamı ile ilgili özel bir tarif yapılmamıştır. Günümüzde ise bu kavramın yaygınlaşmasına paralel olarak, ilim adamları, farklı tanımlamalar yapmışlardır. Örneğin, din adamı resmi olsun veya olmasın dinî ibadet ve ayinleri yöneten, mesleği ile ilgili olup, bu konuda uzmanlaşmış bilgin manalarına gelir (Karşlı, 2010, s. 26).

Din adamlığı mesleğinin oluşum süreci

Din adamlığının ortaya çıkışı ve oluşum sürecinin pek çok sebebi vardır. Fakat temelde birçok kimse dinini öğrenmek ve yaşamak yerine kendilerine kutsal görünen ve Allah'a yakın olarak gördükleri insanların peşine düşmekte ve onların özel bir yerde, güçte ve görevde olduklarına inanmaktadırlar. Böylece din konusunda birçok ihtiyaçlarını bu kimselerin aracılığıyla görmeye çalışırlar. Yapılan araştırmaların neticesinde din adamı oluşum süreci “kişisel boyut” ve “sosyal boyut” olmak üzere ikiye ayrılıyor. Öte yandan İslam dünyasında din adamı (Ricalud-din) tabiri Abbasiler zamanında devlet lisanına girmiştir (Hatiboğlu, 2009, s. 50).

Kişisel Boyut: Allah'a ibadet eden birisinin kendisini özel bir konuma getirmesiyle oluşur. Kendisini bu makamda gören kişi artık dinin kurallarını oluşturmaya ve dini kendilerine göre şekillendirmeye başlar. Dolayısıyla bu kişi, Allah adına yetkili bir birey, yani “din adamı” olarak algılanır.

Sosyal Boyut: İslam dünyasında önceleri din adamı tabirinin yaygın olmadığını, bilakis dini sahada meşgul olanları ilim adamı olarak nitelendirdiklerini görüyoruz (Hatiboğlu, 2003, s. 86). Netice olarak, bir insanı ruhbanlığa iten sebepler hem kendinden hem de çevresinden kaynaklanabilir (Polat, 1995, s. 25).

Din adamlığı mesleğinin gelişim süreci

Din adamlığının çok eski dönemlere dayandığını tarihi ve dini araştırmalardan öğreniyoruz. Hiçbir resmi din adamlığı kurumu olmayan toplumlar da olmuştur. Örneğin Âdem, Nuh, İbrahim, Yakup döneminde ve Mekke toplumunda hiyerarşik bir din adamlığı sınıfı yoktur. Din adamlığı kurumu oluşmayan toplumlarda kitlesel ibadet eylemleri; özellikle kurban, ailenin başı tarafından icra edilirdi (Üzüm, 2007, s. 35).

Musa (a.s)'dan sonra, Tevrat'ta söz edilen din adamlığı görevini ve ritüellerini yürütenler, kendilerini dinin varisleri olarak görmeye başlamışlardır. Zamanla dini konularda bütün hak ve yetkileri kendi ellerine alan Yahudi din adamları, istediklerini dinden almak, istediklerini dine almak gibi yetkileri kendilerinde görmüşlerdir. Bu yüzden onlar kendi otoritelerini savunmak için gönderilen peygamberlere bile karşı gelmeyi göze almışlardır (Nisa, 4: 44-47; Enam, 6: 124).

Hiçbir tebliğ, hiçbir uyarı onları ikna etmiyordu. Çünkü dinin kendi tekellerinde olduğunu ve toplumun bütün sorumluluklarını kendilerinin taşıdıklarını iddia etmekteydiler. Bu durum “din adamı” olma vasfının en kötü tezahürlerindedir. Kendi dinlerini savunma adına peygamberlere gönderilen asıl dine düşman kesiliyor, onları öldürmeye teşebbüs ediyorlardı (Neml, 27: 49).

Kuran'da adı geçen din adamları isimleri

Kâhin

İbranice “kohen” kelimesi din adamı, ibadetleri yerine getiren, öğretmen anlamı taşımaktadır (Karşı, 2010, s. 56).

Arapçada bu kavram “gelecekte haber veren”, “bilici” manalarında kullanılmaktadır (İbn Manzur, 1990, s. 13/362). Kur'an'ı Kerim'de Tur, 52: 29'da peygamberimizle ilgili şöyle buyrulmaktadır: ‘Sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne Kâhinsin ne

de bir deli.' Kâhinler Tevrat'ın yorumcuları olarak bilinirler. Onlar aynı zamanda insanların ibadetlerinin Tanrı katında kabulüne dair karar vericidirler. Kurban takdimi, mabedin hizmetini ve muhafazasını yaparlar (Harman,2003, s. 170).

Tanrı tarafından mabet işleriyle görevlendirilmiş, babadan oğula geçerek sadece Harun ve oğullarına yüklenebilen, mabet görevlerinde yetkili kimselerin genel ismi kâhindir. İbranicede "rahîb" anlamına gelmektedir. Arapçada ise kâhin terimi "bilici" anlamında kullanılmıştır (Öztürk, 2010, s.10).

Haman

Bu ad Kur'an'ı Kerim'de altı yerde Firavun ile birlikte geçmektedir. Bu ayetler: Kasas, 28: 6, 8, 38 Ankebut, 29: 30, Gafir Suresi, 40: 24, 36 Haman'ın, Amonların başrahibi olduğu söylenir (Kuzgun, 2003, s. 436).

Eski Mısır'da din adamları zümresinin unvanı olarak da kullanılırdı. Sonradan Mısır'ın ikinci tanrısı olan Amon, Mısır'ın en büyük tanrısı durumuna yükseldi ve ona hizmet edenler, Mısır geleneğinde Amon tapınağının rahipleri olarak anıldılar.

Samiri

Samiri, asıl adı Musa b. Zafer'dir (Razi, 1999, s. 1/322). Tevrat'ta İsrailoğullarının Allah'ın lütfuyla Firavun'un zulmünden kurtulduktan sonra ilk buzağıyı yapanın Harun olduğunu belirtir (Eski Ahit, Çıkış 32/4). Kur'an'ı Kerim'de ise buzağıyı yapanın ve insanları saptıran kişinin Samiri olduğunu belirtir (Taha, 20: 85).

Kur'an'da geçen din adamı sınıfları

Kur'an'ı Kerim bize Ehl-i Kitapla ilgili dört ayrı din adamı kavramından bahsetmektedir. Bunlardan iki tanesi Yahudi din adamları ile ilgili, diğer iki tanesi ise Hıristiyan din adamları ile ilgilidir.

Yahudi din adamı sınıfı

Rabbanîler

Rabbi kelimesi "Rabb'e nispet edilen" veya "Rabb'e tabi olan" manalarına gelmektedir (Gürkan, 2003, s. 376). Rabbanî kelimesi tefsirlerde özellikle, Allah'ın bilgisinde sahip olup O'na içten bağlanan, bilinçli ve metotlu bir şekilde insanları eğiten kimsedir. Bütün bunlara ek olarak o, idarî ve siyasî işlerle meşgul olmaktadır (Karslı,2010, s. 98). Rabbanî kelimesi, Yahudilerin fakihleri veya yöneticileri şeklinde de yorumlanmaktadır (Taberi, 1992, s. 4/249).

İbn Abbas ve Katade bunların, Yahudilerin fakihleri ve âlimleri olduklarını söylerler (İbn Kesir, 2005, s. 3/71).

Zemahşeri'ye göre Yahudilerin zâhitleri olduğu da söylenir (Zemahşeri, 1997, s. 1/326).

Ahbar

Kur'an'ı Kerim'in Türkçe tefsir ve meallerinde "ahbar" terimine farklı anlamlar verilmiştir: "abidler", "zahidler" ve "bilgili âlimler" Kur'an'da Yahudi din adamlarını

ifade etmektedir (Bilmen,1993, s. 2/773). Ahbarın bir anlamı da mürekkep demektir. Bu sebeple istilahta kitap, din mevzularında divit, hokka ve mürekkep kullanarak yazılar yazan kişilere de zamanla ahbar veya din âlimi denmiştir (Maide, 5: 44). Kur'an'ı Kerim'de Maide, 5: 44'te Ahbar'ın görevlerinin diğer Yahudi din adamlarıyla Tevrat'ı gözetme ve koruma sorumluluklarından ibaret olduğundan bahsedilmektedir (Karşlı, 2010, s. 102).

Ahbar, Kur'an'ı Kerim'de Yahudi şeriatını ve dini ilimlere sahip oldukları halde onları gizleyen (Bakara, 2: 159-174), insanların mallarını haksız yere yiyip Allah yolundan uzaklaştıran, Tevrat'taki hükümleri kendi menfaatleri doğrultusunda değiştirenler olduğu belirtilmektedir (Tevbe, 9: 31-34).

Hristiyan din adamları

Ruhban

Kur'an'da Hristiyan din adamları için kullanılan kavramlardan birisi "rahiptir", korkmak manasına gelmektedir (Alusi, 2005, s. 5/5). Rahip, "Allah'tan korkan ve uzlet halinde ibadet eden" kişiyi ifade eder (İsfehani,1961, s. 643).

Rahibin çoğulu "ruhbandır". Kaynaklar ruhban kelimesini Allah'tan korkan, Allah'ın rızasını kazanmak için dünyayı terk etmiş kişiler anlamında kullanmışlardır. Taberi bunların Allah'tan korkan anlamında ve İsa (a.s)'ın davetine icabet etmiş, ona tabi olup şeriatı üzere olanlar olduğunu söylüyor (et-Taberi, 1992, s. 5/5). Katolik mezhebine göre, rahipler günahları kilise adına affetme yetkisine sahiptirler ve evlenemezler. Evlilikler kilisede papazların takdisi yoluyla gerçekleşir. Aksi halde Katolik mezhebine göre evlilik geçersiz olur (Atalay, 2006, s. 34). Hadid, 57: 27. ayetinde ruhbanlığın Hristiyanlıkta sonradan ortaya çıkmış bir oluşum olduğu vurgulanmaktadır.

Kıssis

Kıssis, Kus'un çoğuludur. Arapçada kas ve kıssis diye bilinen bu kelime, Farsça'da Hristiyanların önde gelen, âlim ve zâhit din adamlarını ifade etmek için kullanılan keşiş kelimesinin karşılığıdır. Ragıp el Isfehani "Kass" ve "Kıssis'i", Hristiyan reislerin âlim abidlerine verilen bir ad olarak zikreder (İsfehani, 1961, s. 1245).

Kur'an'ı Kerim'de "Kıssis" kelimesi Maide, 5: 82. ayetinde geçer ve olumlu bir anlamda kullanılmıştır. Bu ayetten anlaşıldığına göre Kıssislerin Hristiyan din âlimleri olduğu ve bunların Müslümanlara en yakın olanları ve hakikatlere karşı kibirlenip düşman kesilmeyenleridir (Mülayim, 2016, s. 65).

Kur'an'da özel statü alan toplumlar ve kişiler

Ehl-i Kitap veya Utu'l Kitap

Utu'l Kitap, Arapça "kitap verilenler" anlamındadır. Ehl-i Kitap, "Kitap sahibi" demektir (Kurtubi, 1998, s. 15/72). Ehl-i kitap kelimesi Kur'an'ı Kerim'de 43 yerde geçmektedir. Bunlardan sadece üçü olumlu bir muhtevaya sahiptir (Al-i İmran, 3: 75-113; Nisa, 4:199). Ayetlerin kırkında ise olumsuz ifadelerle, Ehl-i Kitap'ın Allah'a, peygamberlere ve inananlara karşı ne kadar kötü bir tavır içinde olduklarından bahsedilmektedir.

Müfessirlerin çoğu, Ehl-i Kitap ile kastedilenlerin Yahudi ve Hristiyanlar olduğunu söylemişlerdir (Razi, 1999, s. 11/238-239; Taberi 1992, s. 12/656).

Bir kısmı da kendilerine kitap verilen her toplumun Ehl-i Kitap olduğunu ifade etmişlerdir. Ehl-i Kitap'ın genel hatalarından biri, kendilerine gönderilen elçilere ulûhiyete ait nitelikler atfederek şirke düşmeleridir.

Araplar Cahiliye döneminde, Yahudi ve Hıristiyanlara “Ehl-i Kitap” demektedirler. Kur'an onların bu kullanımını esas almıştır (Karşlı, 2010, s. 22).

Ehl-i Zikir

Ehli Zikir, “zikir sahipleri” demektir. Zikir kelimesi birçok farklı anlama gelir. “Hatıra alınacak bir şeyin ezberlenmesi”, “anmak”, ‘hatırlamak’, “öğüt” anlamlarında kullanılır (İbn Manzur, 1990, s. 4/308).

Kur'an'ı Kerim'de Ehl-i Zikir tabiriyle Tevrat ve İncil hakkında yeterli ve doğru bilgisi bulunan Ehl-i Kitap âlimleri kastedilmektedir (Zemahşeri, 1997, s. 3/438; İbn Kesir, 2005, s. 4/580). Bu görüşü teyit eden ayetlerden bir tanesi Yunus, 10: 97'dir.

Ulu'l-İlim

“İlim verilenler” anlamındaki bu kelime, Kur'an'da dokuz yerde geçer ve hepsinde de övgüyle bahsedilir. Kendisine ilim verilenlerden maksat; ilahi kitabın, vahyin ne olduğunu bilen, hakla batılın arasını ayırabilen, İslam'dan önce hanif dininde olan ve Kur'an geldikten sonra da ona inanan insanlardır (Razi, 1999, s. 7/417).

Ulu'l-Emir

Nisa Suresi imam kelimesine yakın bir ifade “ulu'l-emr” “emir sahibi” tabiri geçer. Kur'an'ı Kerim emir sahibi; siyasette, dinde, anlayışta vb. derinleşmiş, sözü geçen, seçkin kimselere itaat etmeyi buyurur (Nisa, 4: 59). Müfessirlere göre “ulu'l emir”: “Hak ehli”, “iyiliği emredenler”, “önderler” veya “şariat âlimleri” yani ulema ve âlimlerdir (Razi, 1990, s. 4/113-114).

Şia'ya göre ulu'l emir'den maksat “masum imamlardır” (Tabatabai, 1997, s. 5/45). Genel olarak bunlardan kasıt Nisa, 4: 83 dikkate alınır Ulu'l-emirin ihtilafları çözebilecek nitelikte bilgiye sahip kimseler olduğu söylenebilir.

Ulu'l Elbab

Lubb, “akıl”, “itaat”, “öz” gibi anlamlara gelir (İbn Manzur, 1990, s. 2/729). İsfahani Ulu'l Elbab'ı bu anlamda “kirlerden, lekelerden temizlenmiş halis akıl, arınmış akıl sahipleri” şeklinde te'vil etmiştir (İsfahani, 1961, s. 1315). Kur'an'ı Kerim'de Ulu'l-Elbab on altı yerde geçmekte ve olumlu anlamda seçkin, anlayışlı, hakka kulak veren, iyilik yapan ve bu işlerde öncülük eden kişiler olarak belirtilmektedir.

Bu ayetlere bazı örnekler: Sad, 38: 29, Zümer, 39: 9-18. Araplarda “raculu'l-lebin” tabiri “akıllı adam” için kullanılır. Cemi “elbab'tır”. Yani doğru anlayışlı ve salim akıl sahipleri, ayetlerin anlamını gereği gibi anlayanlar demektir (İbn Kesir, 2005, s. 2/13).

Rasihune fil-İlim

Rasih, “uzak gören”, “sağlam” ve “sabit” anlamlarında ilimde, bilgide sağlam ya da şüphesi olmayan kişidir (İsfahani, 1961, s. 615). Zemahşeri ve Razi, bunların “ilimde sabit ve sağlam kanaate sahip kimseler” olduğunu söylerler. Kur'an'da “rasih” iki yerde

geçer (Al-i İmran, 3: 7; Nisa, 4: 162). Rasihun, aynı zamanda Yahudi din adamları içinde kullanılmıştır. Örneğin Nisa, 4: 162’de Yahudi din âlimlerinden Abdullah b. Selem ve arkadaşlarına işaret edildiği söylenmiştir (Zemahşeri, 1997, s. 2/178).

Oligarşik Din Adamlığı Oluşumundaki Etkiler

Kendi Bilginlerini Kutsamaları

İnsanların farklı sınıflardan olduğunu kabul edenler, onları kutsal olanlar ve olmayanlar şeklinde bir ayrıma tabi tutarlar (Karlı, 2010, s. 38). Hâlbuki bütün kutsal kitaplar insanları bu tip sınıflandırmalardan uzak tutmuş ve herkese aynı sorumluluk yüklenmiştir. Kur’an’ı Kerim’de, böyle bir sınıflandırmanın Allah’ın isteği ile değil; insanların kendi isteklerinden ötürü olduğu beyan edilmektedir (Hadid, 57: 27).

Toplumda cehalet arttıkça ve insanların bir kısmı dinden uzaklaştıkça, kendilerinden daha bilgili ve dine bağımlı kişilere yönelmiş ve isteklerinin bir kısmını onlardan karşılama sonucunda yöneldikleri şahıslara birtakım vasıflar vermeye başlamışlardır. Bu durumu Yunus, 10: 18, 19 ve Casiye, 45: 23. ayetlerinde görmekteyiz. Bu sebeple tabiatüstü güce sahip insan tipleri, mukaddes yerler, objeler ve bunların olağanüstü güce sahip olduğunu savunan toplumlar oluşmuştur. Din adamları; arınmaları, mistik eğilimlere, tabiatüstü bir güce ve ruha sahip olmaları için kendilerince birçok törenler ve kaideler uydurmuşlardır. Örneğin manastır hayatı, dünya lezzetleri ve sosyal sorumluluklardan kendilerini uzaklaştırmak, evlenmemek, dinlerine kabul törenleri ve bunun gibi birçok uygulamalar getirmişlerdir ki bunların ne kendi dinlerinde ne de İslam’da bir kanıtı vardır. Herhangi birisinin Peygamber evladı olması, herhangi bir kutsal yerde doğması, kendisini mabetlere adanması, ona herhangi bir kutsallık vermez. Bu; insanın kendisini sosyal hayattan, çalışmadan tamamen uzak tutması anlamına gelir. İnzivaya çekilmek, dünyaya sırtını dönmek, evlenmemek vb. gibi eğilimler; dine yapılan aşırılıklardan ve din adamlarının uydurduğu kurallardan ortaya çıktığı söylenebilir. Bütün bu eğilimlerin başında iyi niyet olsa da birçoklarının dinin asıl amaç ve yapısından uzaklaşmasına sebep olmuştur (Mülayim, 2016, s.133).

Allah’la Aralarında Aracılar Olduğunu Düşünmeleri

Fiziki dünya ile metafizik dünya arasında sınırda duran aracı halindeki din adamı algısı din adamlarının kendilerinin oluşturduğu bir algıdır. Cahili toplumlarda din adamlarının böyle güçlerle ilişkisi olduğuna ve hatta onların öldükten sonra bile ruhlarının aynı güce sahip olacağına inanılır. Bu yüzden dini ayinler, törenler ve takdim edilen kurbanlar; bu din adamlarının eliyle veya katılımıyla gerçekleşir. Ehli Kitaba göre her türlü merasimlerinde din adamının varlığı şarttır ve onlarsız yapılan her türlü ayin batıldır (Eski Ahit, Sayılar 8/23).

Kutsal Kitabın Açıklayıcı Olduğuna İnanmaları

Ehli Kitabın din anlayışına göre insanların dini anlamaları, dine girmeleri ve çıkmaları din adamlarının eliyle mümkündür. Onların en önemli özelliklerinden biri de kutsal metinleri ve ilahi iradeyi yorumlayan kimseler olarak vasıflandırmalarıdır. Yahudilerin dinlerini kendi kitaplarına göre yaşamadıkları ve yaptıkları tahrifatla yaşanmaz bir hale getirdiklerini kitaplarından öğrenmekteyiz. Örneğin ‘Herhangi bir akıntısı olan kadın yattığı, oturduğu, dokunduğu herkes ve her şey akşama kadar elbiseyle birlikte yıkanmaya kadar kirlili sayılır.’ (Eski Ahit, Levililer, 15/16).

Hıristiyanlığın tahrif edilmesindeki en öncü rolü oynayan kişi Pavlus'tur. Kendisinin bir elçi, Havarî olduğu ve Havarîliğin vahiyle gerçekleştiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda Hıristiyanlığın ilk din adamı Pavlus'tur. Hz İsa'yı tanrılaştırarak, kendisini dinin tek temsilcisi ve yetkilisi olarak görmüştür. Pavlus, insanlara kendisini örnek almaya, kendisi gibi olmaya çağırılmaktadır (Pavlus'un Korintoslulara Mektubu, 4/6; Galatyalılar).

Kendisinin İsa'nın elçisi olduğunu ve bütün yetkilerin kendisine devredildiğini de iddia ederek, kendi sözlerini İncil'e sokmayı başarmıştır ve böylece yeni bir dinin, Hıristiyanlığın kurucusu olmuştur. İsa'nın ve havarilerin uyarılarına aldırmayıp İncil'den uzaklaşanlar, Pavlus'un öğretileriyle Hıristiyanlaştılar. Bu öğretilere bağlı kalanlar, din adamı sıfatıyla kiliseyi yönetmeye başladılar (Mülayim, 2016, s. 139).

Kur'an'da Eleştirilen Oligarşik Din Adamı Tiplerlerinin Özellikleri

Allah'a İftira Etmeleri

Bütün ilahi kitapların ortak amacı, Allah'ın birliği inancını iletme ve insanların Allah'la kendi aralarına koydukları bütün nesnelere şirk olduğunu bildirmektir. İnsanların Allah'a yaptığı en büyük iftira, Allah'la beraber başka ilahlar uydurmalarıdır. Allah'ın en çok ikaz ettiği günah bu şirktir. En çok sakınılması gereken bu inanç, maalesef çoğu insanların savunduğu bir din haline gelmiştir. Bu meseleyi Nisa, 4: 48. ayetinde görmekteyiz. Genelde müşriklerin yaptığı bu iftira, ehli kitaba da bulaşmış durumdadır. Nitekim Tevbe, 9: 32. ayetinde 'Yahudiler; Üzeyir Allah'ın oğludur dediler. Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur dediler. Bu dillerine doladıkları sözlerdir. Önceki kâfirler ile aynı ağzı kullanıyorlar. Allah kahretsin onları! Bu iftiraya nereden sürükleniyorlar' şeklinde geçmektedir. Hayret içeren bu ifadeler, iftira olayının vahametini bildirmektedir. Tarihsel verilere göre, Yahudiler bu sonuca her şeyi maddiyata indirgemelerinden, Hıristiyanlar ise aşırı mistik yüceltmelerden hareketle varmışlardır. Ehli Kitap'ta olan böyle bir vahim sapmanın Müslümanlara bulaşmaması için Hz Peygamber sahbesine şöyle bir uyarıda bulunmuştur. 'Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı yücelttikleri gibi siz de beni aşırı yüceltmeyin. Ben sadece bir kulum. O halde bana Allah'ın kulu ve elçisi deyin.' (Buhari, Bab, s. Enbiya 3/1271).

Haktan Saptırmaları

Kur'an'ı Kerim'in birçok yerinde yerilen din adamlarının kendilerince verdikleri yanlış fetvaları ve din adına yaptıkları birçok fiiliyatları sebebiyle kınandıklarını görmekteyiz (Bakara, 2: 113,114- Ali İmran, 3: 187).

Yerilen din adamlarının en önemli özelliklerinden biri, Allah'ın kitabına değil, kendilerinin oluşturduğu dine çağırılmalarıdır. Kendilerinden olmayanların ise batıl yolda olduklarını ve cehenneme gideceklerini söylemeleridir (Bakara, 2: 113). Kur'an'dan edindiğimiz bilgilere göre, başta Yahudi din adamları olmak üzere Ehli Kitap, Allah'ın kendilerine indirdiklerinin gereğini yapmadılar. Kitaplarında da bildirildiği üzere, kendilerine gelecek son peygamber Muhammed (s.a.v)'e inanacaklarına söz verdikleri halde onu bile bile inkâr etmişlerdir. Bakara, 2: 146. ayeti bu konuya işaret etmektedir.

Kur'an, gerçekleri ve kurtuluşu kendilerine has kılan, aynı zamanda indirilen kitap-taki gerçekleri bildiği halde gizleyen, dünyadaki küçük menfaatler karşılığında bu ger-çeklerin üstünü örten, onun gereklerini yerine getirmeyen Yahudi ve Hıristiyan din adam-larına ciddi uyarılarda bulunmaktadır. Bakara, 2: 174. ayetinde bunu görmekteyiz.

Farklı Olmaya Çalışmaları ve Şekilcilik Yapmaları

İnsanları etkilemenin, sömürmenin yollarından biri de farklı gözükme, çekici ola-bilmektir. Birçok din adamı bu sebepten dolayı dış görünüşe bir kutsallık atfeder. Hıristiyanlar zamanla Hz İsa'nın öğretilerini unutarak, Yahudi din adamlarının gelenek-lerinin benzerini uygulamaya koydular. Yahudiler gibi, din adamlarının kullandığı eşya-lar kutsal sayılmaya başlandı. Vücutlarının parçaları, kişisel malları ve mezarlarından alı-nan topraklara kutsal olarak bakılmış ve bunlara saygı gösterilmiştir. İnançlarına göre bu nesnelere, Tanrı'nın lütfu arasında geçiş sağlayan bir aracı olabilir (Polat,2008, s.189).

Kendilerini başkalarından farklı, ayrıcalıklı ve üstün görme anlayışı; din adamı veya kurumunu ortaya çıkararak etkenlerden biridir. Bu anlayış; özel statü, özel kişilik, özel sınıf ve kuruluşları beraberinde getirmiştir. İnsanların günahlardan arınması, hakikate ulaşması, Allah'a yakınlaşması ve kurtuluşu gibi beklentiler bu kurumlar sayesinde müm-kün gözükmektedir (Polat,2008, s.146).

Kendileri Gibi Olanların Cennetlik Olacağını Söylemeleri

Bu söz din adamlarının en büyük silahlarından biridir. Böylece kendileri dışındaki-leri cehennemlik ilan ederek, uydurdukları şeylere daha çok bağlı kalmalarını sağlarlar. Allah'ın dinini evrensel niteliklerden çıkarıp kendilerine özgün bir dine dönüştüren Ya-hudi din adamlarının, Yahudi olanların dışındaki kimselerin doğru yolda olmadıkları ve dolayısıyla kendileri gibi olmayanların cennete giremeyecekleri iddiasını Allah, Bakara, 2: 111. ayetinde haber vermektedir ki, aynı iddianın Hıristiyan din adamları tarafından da ileri sürüldüğü görülür. Bakara, 2: 111: 'Dediler ki: 'Yahudi veya Hıristiyan olanlardan başkası cennete giremeyecektir.' Bu onların kuruntusudur. De ki: Doğru söylüyorsanız delilinizi getirin.' (Mülayim,2016, s.108).

İrkçi ve Mezhepçi Olmanın Önemini Vurgulamaları

Kuranı Kerim, Yahudi ve Hıristiyanların, özellikle şahısları dayanak yaparak ken-dilerini ayrıcalıklı görme çabasından, Bu konudaki aralarındaki tartışmalarından bize ha-ber vermektedir. Örneğin Ali İmran, 3: 67. ayetinde bunu görmekteyiz. 'İbrahim, ne Ya-hudi, ne Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşrik-lerden de değildi.' İslam dininde özellikle ırkçılık ve kabilecilik son derece yanlış ve çir-kin bir uygulama olarak görülmüş. Nitekim Hucurat, 49: 13. ayetinde Allah katında üs-tünlüğün ancak takva ile olduğu vurgulanmaktadır.

Kötülüğü Engellemeleri

İnsanlar bir arada yaşadıkları için kendilerine gelen kötülükleri de birlikte engelle-meleri önemlidir. Bunu yapmayan toplumların önder din adamları ise Kur'an'ı Kerim'de şiddetle eleştirilmektedir. Maide, 5: 63. ayetinde bu konuya dikkat çekilmektedir. Özel-likle Yahudiler özel kul oldukları inancıyla, Hıristiyanlar ise günahlarını İsa'ya yükledik-leri için bu zümrelerin din adamları kendi dindaşlarının işlediği kötülüklerle genel af çı-karmakla, kötülüklerini biraz daha yaygınlaştırmaktadırlar. Bu hareket yanlışları engelle-mekten ziyade, din adamları sanki bir anlamda bu kötülüklerini onlara resmileştirmiştir.

Allah, kötülüğü engellemeyen din adamlarının bilakis bunu yapanları arkadaş edinenlerin daha büyük kötülük yaptıklarını; bunun için Davud ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lanetlendiklerini, dolayısıyla kendisinin de onlara gazap ettiğini Maide, 5: 79. ayetinde bildirmektedir. Kur'an'ı Kerim'in en çok üzerinde durduğu konulardan biri de iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmeye teşviktir. Bu sebeple insanları kötülükten nehyedip, iyiliği emreden bir grubun oluşturulması emredilmekte (Ali İmran, 3: 104-110; Hud, 11: 116), ve İslam ümmetinin içinde böyle bir zümrenin varlığı şart olarak görülmektedir (Ali İmran, 3: 104; Tevbe, 9: 71).

İnsanları Aldatmaları ve Dini Değerleri Satmaları

Kur'an bizlere yaptıklarıyla kendilerini avutan işledikleri günahlar konusunda "Böyle şeylerle bir şey olmaz; nasıl olsa bağışlanacağız" fikrine kapılanlardan bahseder. Bu iddianın sahipleri Yahudi din adamlarıdır. Cuma, 62: 6. ve Bakara, 2: 9. ayetlerinde bu noktaya işaret edilmektedir. Arkalarından gelen Hıristiyanlar da aynı suçu işlemişlerdir. Hatta bunlar daha da ileri giderek Allah'ın insanlar için verdiği öğütleri, koyduğu kuralları, sorumluluğu ve bütün günahlarını Hz İsa'ya yükleyerek cennete gideceklerini düşünmüşlerdir (Yeni Ahit, Pavlus İlaveleri 1.Timoteos,2/6). Bunun için sadece din adamları sınıfından olan rahiplerine gelip itirafta bulunmaları gerekir. Çünkü onlara göre Rahipler Tanrı'nın hizmetçileri, kendileri de Tanrı'nın sevdiği bendeleridir. Nitekim Kur'anı Kerim'de Maide, 5: 18. ayetinde bu duruma işaret edilmektedir.

İnsanların Mallarını Haksız Yere Yemeleri

Yahudi din adamları kendi cemaatlerinin iyi niyetini, okuma yazma bilmemelerini istismar ederek ve bunu kullanarak durumu kendilerine maddi gelir veya haksız nüfuz sağlayacak şekilde kullanmışlardır (Atalay,2006, s. 32).

Kur'an yağmacılık yapan din adamlarını Tevbe, 9: 34. ayetinde haber vermektedir. Kur'an'ı Kerim'de Yahudi din adamları, Hıristiyan din adamlarından daha fazla kötülenmektedir. İrkçı ve dünyaya çok düşkün olmaları, başkalarına karşı kötülükleri caiz görmelerine sebep olmuştur. Yahudilerin inançlarına göre, dini bakımdan kendilerinden olmayan kimselere, hangi yol ve şartla olursa olsun kötülük yapmak kendileri için şarttır. Eğer öldürmeye güçleri yeterse, öldürürler; yapamazlarsa malları gasp etmek, hırsızlık yapmak ve yahut da çeşitli hile, tuzak ve desiseler kurarak bunu yapmaya çalışırlar(Razi,1999, s.4/413).

Karşı Görüşlere Tahammül Etmemeleri

Kur'an'ı Kerim'de, din adamları için kendilerine karşı gelenlerin kimliğinin önemli olmadığı; kim olursa olsun ister babaları ister evlatları, isterse de kendilerine gönderilen Allah'ın elçilerine olsun; kendilerine karşı gelenlere aşırı nefret besledikleri ve hatta onları öldürmekten bile çekinmedikleri görülmektedir. Nitekim Mümin, 40: 5. ayetinde bu durumu görmekteyiz.

Dinden ve halktan beslenen hemen hemen bütün toplulukların önde gelenleri ve din adamları yeniliklere, Allah'tan gelen gerçeklere karşı aşırı tepki vermişlerdir. Bu tür davranışlarının asıl sebebi de onların Allah'ın dinine ve halka bağlılıklarından, saygılarından

değil; kendilerine olan saygılığının kaybolmasından, menfaatlerinin, makamlarının elden gitmesinden korkmalarıdır. Peygamberimiz de kendi döneminde oligarşik bir zümre tarafından en sert tepkiyi, nefreti görmüştür.

Bu örneklerden, oligarşik din adamlarının çoğunun Allah'ın kutsal kitaplarının en büyük engelleyicileri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Tevrat'ın karşısındaki en büyük engel hahamlardır. İncil'in karşısındaki en büyük engel ruhbanlar olmuştur(Mülayim,2016, s.121).

Peygamber Düşmanı Olan Din Adamı Örneği

Özellikle Yahudi din adamları, her daim kendilerine uyarıcı olarak gönderilen peygamberlerin karşısında durmuşlardır ve onları öldürmekten bile çekinmemişlerdir. Kendi menfaatlerini düşündükleri ve toplumda kurmuş oldukları düzenin bozulmaması için kendilerine gelen elçilere karşı çıkmışlardır. Nitekim Kur'an'ı Kerim'de birçok yerde bu konuya işaret edilmektedir. Örneğin Mümin, 40: 5. ayetinde bu konuyu görmekteyiz.

Sonuç

Kur'an'ı Kerim, bütün insanlığı muhatap alan bir kitaptır. Ortaya koyduğu bilgiler farklı dinlerle, kavimlerle, bireylerle bağlantılı olmakla beraber onun hitap ettiği zümre bütün insanlıktır. Kaynağı vahiy temelli olup, fakat daha sonradan farklı adlarla varlıklarını idame ettiren bütün dinlerde esasında oligarşik bir yapı olarak din adamlığı zümresi yoktur. Böyle bir sınıf, sonradan insanların din konusundaki bilgisizlikleri ve uydurmaları sebebiyle vücut bulmuş; zamanla Allah ile kul arasındaki direk bağı engelleyen araçlara dönüşmüşlerdir. Hakkında Allah tarafından hiçbir konuma ve vazifeye sahip olmadıklarını; Tevrat, İncil ve Kuran'da birçok olumsuzluklarından bahsedilen bu kimselerin ve kurumların sonradan insanlar tarafından oluşturulduğunu görmekteyiz.

Kur'an uyarı ve eleştirilerinin büyük bir bölümünü dini tekellerinde tutan din adamlarına yönelmektedir. Bu uyarı ve eleştirilerin temelinde Allah'a yapılan iftiralar yer almaktadır. İftiraların boyutu din adamlarının yaptığı tahrife göre değişebilir. Bunların en büyüğü; benzetme, şirk gibi Allah'ın şahsına yönelik yapılan tahriflerdir.

Diğer bir kısım uyarı ve eleştiriler ise; kendilerini üstün gören din adamlarının Allah'ın indirdiği kitaba göre ve gönderdiği elçilere karşı takındığı tavırlara, düşmanlıkları yönündedir. Kendi oluşturdukları otoriteyi başkalarına kaptırmamak için Allah'tan gelen kitaplara ve gönderilen elçilere bile karşı gelen oligarşik din adamlarının tavırlarını Kur'an şiddetle eleştirmektedir. Bu tür din adamları, kendilerinin ve oluşturdukları kurumların Allah'ın dinini temsil ettiğini; dolayısıyla toplumun hak ve hukuklarını, helal ve haramlarını belirlemede yetkilerinin olduğunu iddia etmişlerdir. Onların bu haddi aşan tavırlarını, Allah'ın yetkisini kendilerinde görmelerini ve bu sebeple toplumu nasıl sömürdüklerini Kur'an bizlere bildirmiş ve bizlerin de önceki toplumlar gibi aldanmamamızı öğütlemiştir.

Din adamlığı, tanrısal otoritenin paylaşılma çabasının bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Dini tekellerinde tutan din adamları, diğer bireylerden farklı tutulmuş ve kendilerine insanüstü birtakım ilahi güç ve özellikler atfetmek suretiyle Allah'ın dışında olaylara yön veren kutsal varlıklar olarak kabul edilmişlerdir. Nitekim bu durumu Tevbe, 9: 31. ayetinde de görmekteyiz.

Peygamberlerin eğittiği, oluşturduğu ve dini doğru algılamış toplumlarda oligarşik bir zümreye ve sınıfına yer verilmez. Dolayısıyla Allah'ın insanlara indirdiği kitaplarda ve peygamberlerin tebliğ ettiği tevhit dininde böyle bir sınıfa yer verilmezken; tahrif olunmuş ve dinin gerekleri yerine getirilmeyen toplumlarda bu tür yapılar vazgeçilmez bir özneye dönüşmüştür.

Oligarşik din adamları, kendilerinin oluşturdukları ve isimlendirdikleri dinlerinden ve bu dinin kurallarından bahsetmektedirler. Fakat Kur'an din adamlarının Yahudilik ve Hıristiyanlık diye isimlendirdikleri bir dinin olmadığına işaret etmekte; bilakis tüm peygamberlere tek bir dini, İslam dinini gönderdiğini haber vermektedir (Ali İmran, 3: 19). Bu sebeple Allah, onlara dinlerine verdiği isimle değil; kendisinin indirdiği kitaptan atıfla "Ehli Kitap" diye hitap ediyor. Kur'an'ı Kerim bir bütün olarak ele alınıp değerlendirildiğinde Allah Teâlâ'nın Ehl-i Kitap tabiriyle muhatap olan grubun genelde bilgili kimse-ler, din adamları olduğu görülmektedir.

İslam ilahî ihsana mazhar olmaları açısından insanlar arasında herhangi bir ayrıma gitmez. İnsanları ruhanî olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye bölüp, ruhani olanlara kutsal birtakım nitelikler atfederek bunlar aracılığıyla Allah'a kulluk yapabileceği inancını kaldırmıştır. Bunun yerine her insanın manevi potansiyelini harekete geçirip gerek cemaat halinde gerekse tek başına Allah'a kulluk edeceği ilkesini benimsemiştir.

Son olarak şunu diyebiliriz ki gerçek inanç ve kulluk tevhit anlayışı ile oluşabilir. Fakat insanlar kendileriyle Allah arasına mesafe koyunca, bu mesafeyi kapatmak için araçlar oluşturmakta ve bu araçların başında özellikle kendilerini ayrıcalıklı bir kumanda gören din adamları gelmektedir. Böyle olunca da Allah'ın dini tek yetkiliden çıkıp çok yetkililerden oluşan bir dine dönüşmektedir. Kendilerini Allah'ın dininin sahipleri olarak görenler Allah adına hüküm vermeye haramlar, helaller ve birçok kurallar koymaya başlarlar. Bugün tahrif edilmiş dinlerin gelmiş olduğu son nokta budur.

Kaynaklar

- Efil, Ş. (2004). Kur'an Bilim İlişkisinin Olabilirliği ve Meşruiyeti Sorunu. *Ekev Akademi Dergisi* 21.
- Dönmezer, S. (1999). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Güngör, Ö. (2007). Kur'an'da Sosyal Bütünleşme. *Diyanet İlmi Dergi*, XLIII,2, 178.
- Sezen, Y. (1994). *İslam Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Turan Kültür Vakfı Yayınları.
- Arslan, A. (1997). *İbn Haldun*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bilgiz, M. (2012). *Kuran'da İnsan ve Toplum*. Ankara: Diyanet İlmi Dergi Kur'an'ın Nüzülünün 1400. Yılı Anısına Kur'an Özel Sayısı, s. 687-706.
- Güngör, Ö. (2017). *Din Sosyolojisi Ders Notları*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, (Yayınlanmamış Ders Notları).
- Şimşek, M.S. (1993). *Kur'an Kıssalarına Giriş*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Radyo Vakit (2017). http://www.radyovakit.com/22457_-Kur-an-ve-Toplum-.html (Erişim Tarihi 15.09.2017).
- Mülayim, A. (2016). *Kur'an'da Din Adamları*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.

- Turner, B.S. (2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*. United States of America: Cambridge University Press.
- Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=242254 (Erişim Tarihi 21.10.2017).
- Marshall G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. O. Akınhay, D.Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens A. (2012). *Sosyoloji*, (Ed. O. Özdemir). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Türkçe Bilgi (2017). <https://www.turkcebilgi.com/oligar%C5%9Fi#bilgi> (Erişim Tarihi 13.10.2017).
- Landtman G. (1980). *Encyclopedia Of Religion*. Edinburg.
- Wach J. (1995). *Din Sosyolojisi*. Çev: Ünver Günay, İstanbul: İFAV.
- Karaman, H. (2016). *İslam'da Din Adamı*. Yeni Şafak 2016 <http://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/islamuda-din-adam%C4%B1-yoktur-2-2030116> (Erişim Tarihi 22.09.2017).
- Karlı, İbrahim H. (2010). *Kutsal Kitaplara Göre Din Adamları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hatiboğlu M.S. (2009). *İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine-2*. Ankara: Otto Yayınları.
- Hatiboğlu İ. (2003). *Ricalu'l Hadis Maddesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Polat F.A. (1995). *Kur'an'a Göre Ruhbanlık ve Rabbanilik*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya
- Üzüm H. (2007). *Yahudilikte Din Adamları Müessesesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul
- Harman Ö.F. (2003). *Kâhin Maddesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztürk A.E. (2010). *Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm ve Budizm'de Din Adamları*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Kuzgun Ş. (2003). *Haman Maddesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Er-Razi, Fahrüddin.(1999). *Et Tefsiru'l Kebir li'l İmam el Fahrü'r-Razi*. Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi.
- Gürkan S.L. (2003). *Rabbaniyyun Maddesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed İbn Cerir.(1992). *Camiu'l Beyan fi Tevili'l-Kur'an*. Beyrut.
- İbn Kesir. (2005). *Tefsiru'l Kur'ani'l Azim*. Kahire: Tuzi Yayınları.
- Zemahşeri.(1997). *El-Keşşaf an- Hakaikit-tenzil ve uyunü'l-ek'avil fi vücuhi't-te'vil*. Ubeykan Yayınları.
- Bilmen Ö.N. (1993). *Türkçe Meal Alisi*. Ankara: Akçay Yayınları.
- El-Alusi.(2005). *Ruhu'l- Meani*. Kahire: Daru'l Hadis.
- El-İsfehani, Ebu'l Ksım el Hüseyin b. Muhammed Ragıb.(1961). *El Müfredat fi Garibi'l Kur'an*. Mısır.
- El-Kurtubi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el Ensari. (1988). *El-Cami'li Ahkami'l Kur'an*. Beyrut: Daru'l Kütübü'l-İlmiyye.
- İbn Manzur.(1990). *Lisan'ül-Arab*. Beyrut: Daru'l Sadr.

- Tabatabai M.H. (1997). *İslam'da Kur'an*, Çev: Bahri Akyol, İran: Ensariyan Yayınları.
- Atalay O. (2006). Ahbar ve Ruhban. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 32.
- Polat K. (2008). *Katolik Hristiyanlıkta azizlik ve azizler*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.